

TURKOBURUARENA

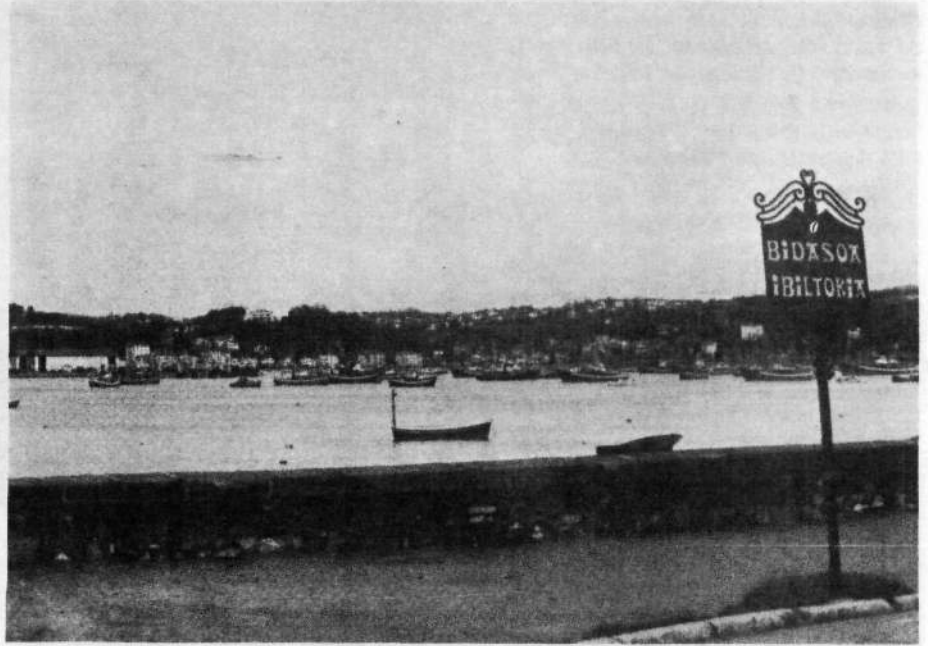
Turkoberuez baliatzea ez da gaurko kontua. Bidasoako mugak hizketan baleki, historia eta istorio politik kontatuko liguke. Izan ere, bi Estaduren arteko mugak beti izan ohi dira gaizkile eta mendekarien babesleku.

XIV. mendearen azken aldera omen zen, errege Endrike III.aren denboran. Alonso de Gijon kondea auzietara zuen eta honek ihes egin eta Baionan errefujiatu. Orduan, erregek kondearen burua eskatzen zuen.

Garai berean, Zeballosarrekin auzika eta borrokan zebiltzan Gonzalez-tarra eta Pedro Gonzalez laugarrena atxilotu zuen zenbait heriotza leporatuz. Urkamendira eramatea baino nahiago izan zuen barkamenduzko hitza eman, kondizio batekin: Alonso de Gijon zelakoa bizirik edo hilik arrapatzea. Hara hor, zigortua zigortzaile.

Orduan ere bazekiten okerbidezik zebiltzanekin baliatzen. Beraz, GAL eta kidekoena ez da oraingo kontua. Hemen biltzen dugun gertakari hau Lope Garcia de Salazarrek dakar **Las Bienandanzas e Fortunas** deritzan kronika haietan (XXV. liburuko 178. folioan). Ahaide Nagusien borrokez gainera Erdi Aroko gaizkileen berririk aski ematen digu. Halajaina! Nolan zitezken haiek ibilera on eta fortunak?

Dena dela, Pedro Gonzalez hura apenaz zen kasta zuzenekoa. Han kontatzen denez, 16 urte bete zituenarako istiluetan sarturik ibiltzen omen zen, beti zernahitarako prest, sesuia han eta sesuia hemen, zenbait heriotza leporatu arte. Baina, Endrike III.ak atxilotzeaz justiziati bihurtuko zen

batzuren ustez. Eta, Bidasoaz harandik, ifarraldera amain eman zioten erregeren etsai zen Gijon kondearekin buruz-buru jarriaz. Eginkizun hortarako Hondarribia hartu zuen zubi. Egin beharrezkoa egin eta bertara itzuli ahal baledi, bere auzietatik barkaturik geldituko zen, baina han eroriko balitz inork ezingo zezaken ezer egin. Hori bai da turkoburuaren zoria.

Pedro Gonzalez laugarrena, etxea eta ondasunak Burgos aldean utzirik, sekretuz igaro zuten Bizkai-Gipuzkoetatik Bidasoaz bestaldera. Baina, Donibane-Lohizunen preso hartu zuten eta turkoburutzat zijoa jakin zutenean dirua eskatu zuten bere buruagatik. Erregek, bere menpeko Mosen

Juan de San Pedro-ri agindu zion lagundu zezan eta lortu zuen presondegitik ateratzea eta Hondarribiara ekarri. Baina, hemen ere, gaizkile gisa hartu zutenez erregerengana jo zuen laguntza eske. Kronikak dioenez: "e pasó a Fontarrauja. El esperando merced del Rey, que le avia escrito que se venjese a el, porque auja puesto en obra lo que le mandara, e venjendose, falleció el Rey de su dolencia, e esta muerte del Rey fue causa de su muerte a perdiçion..." Horba. Gaizki irten zitzaion, erregeren hitza herioak eraman zuen eta Pedro Gonzalez laugarrena urkamendira kondenaturik agertu zen.

Juan San Martin

BIDASOA IBAIA, URBIDE ALA OZTOPO?

Aita Larramendik* Gipuzkoako ibaiez idazten duenean (Bidasoa, Bertandegi, Urumea, Oria, Urola, eta Deba) XVIII. gizaldiko pentsamoldez hitzegiten digu, noski.

Horrela du bere obra osoak lekukotasun baten balio aberatsa.

Bidasoaz esaten digu bera dela, muga izatez gainera, emaritsuen eta uholde-tsuena, eta Bera ingurua arte nabegagarria dela, eta igo eta jeitsi ibiltzen direla alak deitzen dieten gabarrak.

Hemen aipatzen du bere malizia zorrotzarekin honako hau: Orain gutxi ibili ziren batzu ibaia zabaltzeko asmotan, nabigagarriago izan zedin, erosoago alentzat, San Esteban (sic), gaur Santesteban edo Donztebe, herriraino heltzeko modua eginez.

Honetarako, noski, ibaian aurkitzen diren harri handi batzu apurtu egin behar zirela. Obra honekin, zion Larramendik, askoz ere erosoago egingo zen Nafarroarekin merkataritzako harremana. A!, baina hau Frantziari Espainiako bideak ireki eta erraztea suposatuko luke, batez ere gerra denboran. Zoritzarreko gerra! Eta hau kontuan zuela esan zuen Espainiak Nafarroa armaz hartu eta hemen jarri zuen Gajes izeneko Virrey batek: Bidasoa ibaia ireki beharrean harkaitz handiaz itxi egin behar litzatekela, eta ahal izango balitz, mendiekin itxi, sekula santan nabigagarria izan ez zedin.

Hau eginez gero: akabo ibaia, akabo Hondarribia!

Zorionez, ordea, Virrey madarikatu hau

ez zen Jainkoa, eta Larramendik dion bezala: Bidasoa ibaia Pirineotan jaio, eta Nafarroako herri batzu ur garbiz buzti-gozatu eta gero jarraitzen du Endarlazatik gipuzkoara sartuz, eta Irun eta Hondarribiako badia ederra bide, Higereko lurmuturraren aurre-aurrean itsasoratzeko.

Manuel Larramendi, euskaltzale handiak Euskalerra osoa zuen maite; erakutsi zuen ondo aski bere obra idatzia eta bere jokabidearekin; hala ere, Gipuzkoa zuen kuttunena, eta ez zuen Probintziako lekurik maitasun handiarekin aipatu gabe utzi.

* *Corografía de Guipúzcoa (1754), EINEK Buenos Airesen birrargaratua 1950an.*

Martin Ugalde